

DE BLIKSEMAFLEIDER VAN SAINT-OMER, IN 1783.

Indien men zich een denkbeeld wil vormen van de vijandige gezindheid, waarmede FRANKLIN's voornaamste toepassing zijner electriche studiën in zijnen tijd ontvangen werd, dan ga men in bijzonderheden de geschiedenis na van den bliksemafleider, in 1783 aangebracht te St. Omer, een Fransch zeestadje, den Nederlanders vooral daardoor bekend, dat de helden van de citadel er den tijd hunner krijgsgangenschap hebben doorgebracht.

De eerste bliksemafleider werd, in 1752, door FRANKLIN op zijn eigen huis geplaatst; ook plaatste hij er, in 1760, een op de woning van zijn vriend, den heer WESS, te Philadelphia. Toen eenigen tijd daarna de bliksem dezen geleider trof, zonder noemenswaardige schade aan het huis zelf te veroorzaken, verspreidde zich de toepassing snel in de Vereenigde Staten; dat het politiek vertrouwen, daar in den uitvinder gesteld, tot deze gereedelijke toepassing van het uitvloeisel zijner wetenschappelijke onderzoekingen veel zal hebben bijgedragen, laat zich onderstellen. Toch was men ook in gansch Europa niet daartegen gekant. Vorsten beschermden hunne paleizen tegen den bliksem door daarop afleiders te plaatsen: de groothertog van Toscane, de keizerin van Rusland, die van Oostenrijk, de koning van Sardinië, de keurvorst van Beieren en anderen voorzagen er hunne paleizen van, terwijl, op het voorbeeld van kaptein COOK, de republiek Venetië ze liet plaatsen op hare schepen. Eigenlijk kan men zeggen dat van de groote mogendheden in Europa alleen Engeland en Frankrijk zich tegen de invoering daarvan verzetten; de eerste uit politieken haat tegen de Noord-Amerikanen in het algemeen en tegen FRANKLIN in 't bijzonder en de laatste... omdat NOLLET, die uit *jalousie de métier* steeds tegen FRANKLIN's theorieën opkwam, de openbare meening tegen de bliksemafleiders wist op te zetten.

Zooals men weet was FRANKLIN's theorie van den bliksemafleider gegrond op het vermogen van metalen punten om de electriciteit *aan te trekken*. NOLLET en zijn aanhangers stelden het weinig beteekenende van het beveiligings-middel tegenover de groote macht van den belager;

zij spotteden met »ce petit écart de M. FRANKLIN" en gingen zelfs zoo ver, dat zij op een verbod tegen de bliksemafleiders aandrongen, die het hemelvuur aantrokken. Was niet een huis in Kent, schoon van een afleider voorzien, door den bliksem vernield en had niet de bliksem, toen zij, schoon het huis van den heer west sparend, dit huis doen schudden? In twijfelachtige gevallen moest men zich liefst onthouden; en in elk geval was het dan nog beter »in de nabijheid van elke stad een afleider te plaatsen op een zeer hoogen boom en dien te voorzien van een ster met scherpe punten, waaraan tien of twaalf draden gehecht moesten worden, die vier voet diep in den grond door-drongen" ¹.

Verschillende Fransche geleerden, akademiën zelfs, bestreden NOLLET's dwaling; maar dit mocht zoo weinig baten dat men zeggen kan dat NOLLET, die zich zijn leven lang bleef verzetten, de toepassing van den afleider in Frankrijk minstens twintig jaar heeft vertraagd. Zijne oppositie gaf dan ook, dertig jaar na de uitvinding, aanleiding tot het »proces over den bliksemafleider", dat het eerst den naam van ROBESPIERRE wereldkundig maakte.

Een rijk advocaat te St. Omer, tevens man van groote maatschappelijke ontwikkeling, de heer DE VISSERY DE BOISVALLÉ had, in Mei 1780, zijn huis van een afleider doen voorzien. Deze bestond uit een ijzeren stang, die vijf voet uitstak boven den hoogsten schoorsteen en van boven een soort weerhaan droeg, bestaande uit een van vele punten voorziene bal, waarop een degenkling was geschroefd, die tegen den hemel scheen opgeheven.

Een maand nadat de toestel was geplaatst besloot een dame, tegen wie DE VISSERY een proces had gevoerd over een gemeenschappelijken muur, hem te dwingen den afleider te verwijderen. Zij liep deur aan deur de huizen der bureu af met een rekest, dat velen teekenden, en zoo gewapend vervoege zij zich bij de stedelijke overheid, die DE VISSERY veroordeelde tot het wegnemen van zijn afleider. Gebeurde dit binnen vierentwintig uren niet, dan zou de schout het laten doen door werklieden, door hem daartoe aangewezen, en op kosten van den advocaat. DE VISSERY verzette zich tegen het vonnis, eischte de veroordeeling van de rekwestranten in de kosten van het geding en voegde bij zijn eisch eene memorie, waarin de nuttige werking der bliksemafleiders werd uiteengezet.

¹ *L'esprit des journaux* août 1783.

De schepenen bevalen dat de eisch zou worden medegedeeld aan den procureur des konings: den 21sten Juni werd de zaak behandeld ten overstaan van een talrijk publiek. De heer DE VISSERY verloor zijn proces en het vonnis luidde dat »aangezien de bliksemafleiders de rust der burgers verstoorden en gevaarlijk waren voor de publieke veiligheid" die van den appellant door den eigenaar moest worden opgeruimd dadelijk na de beteekening van het vonnis of, zoo deze in gebreke bleef, door den schout op diens kosten.

De bevolking had zich tot nu toe stil gehouden. Maar de overwegingen van het vonnis verontrustten het in die mate, dat er een oploop plaats had voor het huis van den heer DE VISSERY. Er vormde zich een complot, dat den geleider met vuurwapenen wilde neêrschieten; men wierp de glazen in, ja dreigde zelfs het huis in brand te steken.

Om aan al deze aanslagen het hoofd te bieden, begaf zich de bedreigde man, in gezelschap van een Engelsch edelman, naar den commandant van de plaats, den heer DE CHARRIEZ. Zij toonden hem verschillende artikelen in Engelsche bladen, waarin de heilzame werking van den in Engeland en te Londen reeds zeer algemeenen bliksemafleider werd medegedeeld en brachten het zoo ver, dat hij zijne bescherming beloofde, op voorwaarde dat de heer DE VISSERY het den hemel dreigend zwaard van zijn toestel zou doen wegnemen. Deze voldeed, onder aan den schout beteekend protest, aan deze voorwaarden, maar niet dan nadat hij bij het Hof had geappelleerd over het uitgesproken vonnis.

Maar om zich bij dit beroep alle kansen op slagen te verzekeren, liet hij een beschrijving en afbeelding maken van zijn bliksemafleider en dat wel in tegenwoordigheid van zijn tegenpartij, den schout, en hare notarissen. Deze stukken zond hij in bij de Academie van Dijon en vroeg haar een commissie te benoemen, die uitspraak doen zou omtrent de deugdelijkheid der inrichting. GUYTON DE MORVEAU en MARET werden door haar met het onderzoek belast, met dit gevolg, dat er een rapport verscheen, waarin deze geleerden in de meest krasse bewoordingen de inrichting prezen en verklaarden dat die, wel verre van gevaarlijk te zijn voor de bureu van den heer DE VISSERY, deze *casu quo* tegen gevaar beschermde.

Gewapend met dit stuk, droeg de appellant de behandeling zijner zaak op aan een man, wiens naam binnen weinige jaren door gansch Europa zou klinken, aan den advocaat MAXIMILIEN DE ROBESPIERRE.

Diens beide pleidooien zijn geschreven in de gezwollen taal van zijn tijd; evenals later in de meeste der redevoeringen van den beruchten *conventionnel*, vindt men daarin, naast inderdaad degelijke welsprekendheid, hol klinkende phrasen, die in den tegenwoordigen tijd niet den minsten indruk maken. Beiden zijn in 1783 te Parijs in druk verschenen onder den titel »*Plaidoyers pour le sieur DE VISSERY DE BOISVALÉ, appellant d'un jugement des échevins de Saint-Omer qui avaient ordonné la destruction d'un paratonnerre élevé sur sa maison*'' onder het epigram:

L'usage appuyé sur les temps
Et les préjugés indociles
Ne se retirent qu'à pas lents
Devant les vérités utiles.

De advocaat-generaal DE RUZÉ, niet goed op de hoogte van de werking der bliksemafleiders en die al te wonderlijk vindend, vond het de verstandigste partij het Hof aan te raden advies in te winnen bij eene Academie alvorens uitspraak te doen.

Maar nu kwam ROBESPIERRE voor den dag met het rapport door de Academie van Dijon over den bliksemafleider van zijn cliënt uitgebracht, daarbij aanvoerend dat ook de Académie de Paris reeds gunstig had gerapporteerd omtrent het voornemen de Kathedraal van Straatsburg door een afleider tegen het gevaar van inslaan te beveiligen. Tegen zoovele bewijzen was het Hof niet bestand; het tribunaal van Arras casseerde den 31sten Mei het vonnis en den 31sten Juli daaraanvolgend werd de afleider van den heer DE VISSERY in al zijn luister hersteld.

Nu denkt men misschien, dat de zaak hiermede uit was? Geenszins; een zekere BOBO, een groentenverkooper, die kort bij het huis van den heer DE VISSERY een kelder bewoonde, vreesde dat de bliksem, door diens afleider aangetrokken »ne vienne écraser ses humbles pénates au fond de leur asile''. Weder wezen de schepenen vonnis en weder casseerde het tribunaal van Arras dit in de zitting van 21 April 1784.

Toch trokken ten slotte nog de schepenen aan het langste einde. Den 9^{den} Juli 1784 overleed de heer DE VISSERY, in den ouderdom van 81 jaar. In zijn testament legde hij aan zijne erfgenamen de verplichting op den afleider in goeden staat te onderhouden »sans que, pour quelles circonstances ou prétextes, le dit conducteur électrique puisse être supprimé''. Het huis kon dus niet verkocht worden als de kooper zich niet hiertoe wilde verbinden. Dat noopte den eigenaar

om aan schepenen een nieuw onderzoek te vragen, wat geschiedde; maar niet door de Académie de Paris, zooals de heer Ruzé vroeg. De namen der deskundigen zijn onbekend gebleven; maar, zooveel is zeker dat zij verklaarden, dat de afleider niet was aangelegd volgens de regelen der kunst en dat hij in zijn tegenwoordigen toestand niet kon behouden blijven. Schepenen beslisten toen dat die zou worden weggenomen; en daar nu niemand zich hiertegen verzette, geschiedde alzoo. De afleider, die de juridieke en de wetenschappelijke wereld in Frankrijk en daar buiten gedurende geruimen tijd gaande had gehouden, verdween zonder dat iemand er zich warm of koud over maakte. (Naar *La Lumière Électrique* van 28 Nov. ll. pag. 442.)

v. d. V.